

ΨΥΧΑΡΗΣ

ΑΠΟΛΟΓΙΑ *

Νά ποῦμε καὶ τὸ κάτω κάτω; Νά τὰ φανερώ-
σουμε τὰ πράματα ὅπως εἶναι; Ὁ φόβος σὲς βαστα.
Ὅλα τῆλλα, πρόφασι. Ναίσκε! Ὁ φόβος τῆς κα-
θαρέουσας, ἡ σκληριὰ τῆς. Τὸν ἀδύνατον, ποῦ
τὸ λόγο του δὲν ἔχει (κ. Νουμᾶ, ἀρ. 114-115
Ἀπόλυτοι κανόνες) γιὰ τοῦτο δὲν τολμήσατε νὰ
τὸν ξεφορτωθῆτε, καθὼς τοῦ ἔπρεπε. Μήπως δὲν
εἶδα κ' ἓνα νέο, ποῦ κατὰ μοῦ ἔστειλε στὸ διαγω-
νισμό, νὰ μὴ σημειώσῃ τὰ κολούθα· ἀπνεῦμα. Δὲν
μποροῦσα νὰ πῶ τὰ μεγάλα πνεύματα τῶν αἰώνων;
Καὶ παρακαλῶ, γιὰ ποῖο λόγο δὲν μποροῦσε ὁ κύ-
ριος νὰ τὸ πῇ; Γιὰ τὸ λόγο ὑποθέτω ποῦ τὸ κανο-
νικό μας; τὸ δημοτικὸ πνεῦμα θὰ τὸ νόμιζε χυδαῖο!
Χυδαῖο λοιπὸν κ' οἱ ὄγδοι στίχοι τοῦ Παλαμᾶ, ποῦ
δὲν τὸ φερόθηκε τὸ Πνεῦμα. [Εἶπε τὸ Πνεῦμα Πά-
ρα τὸς τῆλεστα. Ἀνάλφαρο, ἄλλο ἀνεβαίνω (Ἀσ.
Ζωή, 1904, σ. 111).] Μποροῦσε θαρρῶς καὶ ὁ νέος
νὰ προσπαθῇ στυλίσσῃ τὸ ἀνεβῆ. Ὅχι! Τόσο
λίγο βιζωμένη μέσα μας εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς ἐθνικῆς
ιδέας, ποῦ ὁ ἴδιος νέος ἄμα δημοσίεψε κατόπι καὶ
ἄλλου. ἄμα δὲν ἔστειλε στὸ διαγωνισμό μου, τοὺς
δασκαλισμούς, δηλαδὴ τὰ κανόνισσα, μετὰ τὴν νου-
ζίνα τὰ κουβαλοῦσε. Ὅπως τοῦ κατεβαίνανε, δημο-
τικά, μιχτά, σαλάτα. Λοιπὸν ὡς καὶ ἀπὸ τοὺς
δικούς μας, ὡς καὶ ἀπὸ τοὺς οἰκίους μας, τὸ νοῦθις
πῶς λίγο τὸ ὑποφάσκονται πῶς γιὰ τὸ ἔθνος τὸ
ζήτημα. Γιατὶ τῆκανε ὁ νέος ἄφρα; Γιὰ νὰ μισο-
σκεπᾶσθαι μετὰ τὰ μισὰ του τὴ δημοτική. Γιὰ νὰρίσῃ
στοὺς δασκάλους. Πάντα γιὰ τοῦ δασκάλου τὸ χα-
τίρι, ποῦ χατίρι νὰ μὴν ἔχῃ. Μὰ τέτοιος φόβος δὲν
ταιριάζει. Οὔτε μᾶς τιμᾷ. Καὶ τὸ χειρότερο, δείχνει
πῶς δὲν καταλάβαινε τὸ ζήτημα, δὲν καταλάβαινε
τὸ χρέος μας, ποῖο εἶναι. Πρέπει χωρὶς ἄλλο νὰ τὴν
ἀποτινάξουμε ἀπὸ τὴν ψυχὴ μας τὴ σκληριὰ. Πρέ-
πει, σὰ γράφουμε, νὰ μὴ συλλογιζόμεσθα καθὲς ὥρα
πῶς γράφουμε γιὰ τοὺς δασκάλους; πρέπει νὰ συλ-
λογιζόμεσθα πῶς γράφουμε γιὰ νὰ μᾶς διαβάσῃ τὸ
ἔθνος. Ἡ, σὰ θέλετε, καὶ ἀλλιῶς νὰ τὸ ποῦμε, γιὰτὶ
ἀναντίλεχτο πῶς δὲ γυρίζουμε διόλου νὰ τὸ κάμουμε
πείσμα. νὰ πειράζουμε τοὺς ἀθρώπους; ἂς ποῦμε
λοιπὸν πῶς πρῶτα πρῶτα τὸ ἔθνος θάχουμε στὸ νοῦ
μας, κ' ἔπειτα—εἶναι ὁ μόνος σωστός συβιβασμός—
ἔπειτα μινάχα τοὺς δασκάλους, καὶ ἀφοῦ, μ' ἄλλα
λόγια, βαστάζουμε τὸν κανόνα τῆς δημοτικῆς, βλέ-
πουμε πᾶς τί μᾶς φαίνεται τ' αὐτὸ κατὰλληλο γιὰ
νὰ συμφωνήσουμε μαζὶ μας καὶ δασκάλους. Μήπως δὲ
σὲς ξωμολογήθηκα καὶ πρὸ ἀπάνω; Πῶς; φέρεις
ἔδρωσα, πῶς; φέρεις ἔσπασα τὸ κεφάλι μου, γιὰ
νὰ πορφυρῶ τὸ τὰδε ἢ τὸ τὰδε, γιὰ νὰ μὴν ξαφνιάσω
τὸν ἀναγνώστη! Στὰ 1891, ὅταν ἔγραψα τὴ Ζού-
λια, τῶς ἔφερνε ἡ ψυχολογία κ' ἡ ἀνάγκη νὰ μεταγε-
ριστῶ τὴ λέξη ἀνελπισιά. Λέξιν καινούρια, καὶ δι-
σταζα. Ὅλη τὴν παράμωμιση τοῦ ἡφαίστειου καὶ
τῆς λίμνης (κ. Ρ. κ. Μ. Α', σ. 206-207), τὴ
στοχάστεικα πίτηδες γιὰ νὰρῇ στὸ τέλος ἡ ἀνελ-
πισιά (σ. 207), νὰ περάσῃ κάπως ἀπαρτήρητη,
ἀφοῦ τὴν ἔφερε ὁ λόγος, καὶ τὸ ἀπαρτήρητο ἴσια
ἴσια εἶναι τὸ κυριολεχτικό, δηλαδὴ τὰ παρὰ ἴτητο.

* Κοίταξε φύλλα 171, 172 καὶ 173.

Ἄρτό, θὰ μοῦ πῆτε, ἀφορᾷ τὸ ὕψος καὶ ἡ τέχνη
παντοῦ θέλει δουλειά. Μὰ ἐγὼ καὶ στὴ γλώσσα
εἶμαι πολὺ προσεχτικός, καὶ προτοῦ γράψω ἕνα ἀό-
ριστο ἄντεξα, δυὸ ἀράδες πρὸ ἀπάνω θὰ τὸ προτοι-
μάσω μετὰ τὸ ἀντέχω καὶ μετὰ τὸ ἀντέξω (κ. Ζ. κ. Α.
289, 329). προτοῦ γράψω ἕνα γεγονός, θὰ βάλω
κάπου στὴ γειτονιά καὶ τὸν πληθυντικὸ γεγονότα·
προτοῦ γράψω, ἂν τύχῃ ἀνάγκη, μιὰ γενική ἐνική
τοῦ μέλλου, ποῦ εἶναι ἡ μόνη μας γενική, μιὰ καὶ
τὸ ξέρουμε πῶς ὀνομαστική τὸ μέλλοντο δὲν ἔχει
καὶ πῶς ἀρχίζουμε πᾶς μέλλο νὰ τὸ κάμουμε, ἂν τὸ
γράψω τοῦ μέλλου (σὺγκρ. τοῦ συφέρου), πρῶτα θὰ
παναλάβω τὴν ὀνομαστική τὸ μέλλο ἀπανωτά, γιὰ
νὰ συνήθισῃ τὰ φτὶ σου καὶ νὰ σοῦ φαίνεται χωρὶς
νὰ τὸ θέλῃς, πῶς δὲ γίνεται ἄλλη γενική. Κάποτε
πάλαι καὶ χωρὶς νὰ σκοτωνόμαστε τόσο πολὺ, μπο-
ροῦμε νὰ κάμουμε καὶ κατὰ ἐξοικίματα μισὸ δασκα-
λικά μισὸ δημοτικά· ἔξαρνα, λένε τὸ καθῆκον μου,
ὡς καὶ τὸ καθῆκον τοῦ ἀπὸ καὶ κερδίζουμε τὸν ἐνικὸ
καθῆκον· τὰ καθήκοντα, ποῦ θὰ κλιθῶναι καὶ ἀφτὰ
σὰν τὰ πράματα, θὰ τὰ φέρουμε ὅπως εἶναι· καὶ ἂν
ποτέ τους γίνουμε καθῆκα, εἴμαστε ἀκόμη πρὸ κερ-
δεμένοι.

Κι ἀφοῦ μιλοῦμε γιὰ καθήκοντα, ποῦ εἶναι σὰ
μισὸς δασκαλισμός, θαρρῶς τόντις πῶς ὑπάρχει καὶ
ἄλλη ἀρχὴ ποῦ ἔμένα μοῦ φαίνεται φρόνιμη καὶ ποῦ
μποροῦμε περίφημα νὰ τὴν ἀκολουθήσουμε ὅλοι μας,
νὰ τῆς δώσουμε καὶ σημασία περισσότερη ἀπ' ὅτι
ἄλλου τὸ εἶπα (κ. Ρ. κ. Μ., Β', 1-2), δηλαδὴ
νὰ προτιμῶμε τοὺς τύπους, ποῦ τοὺς ἔχουμε κοι-
νοὺς καὶ δημοτικὴ καὶ καθαρεύουσα. Νὰ μὴ συμπα-
θήσῃ ὁ καλὸς μας Πάλλης, μὰ τὸ νὰν τὸ καὶ τὸ
θὰν τό, ποῦ δὲ μοιάζουνε κιόλας τόσο πολὺ ἀθη-
ναϊκά, τουλάχιστο ποῦ δὲν εἶναι ἀπὸ τὰ βιζωμένα
ἐκεῖνα ἀθηναϊκά, ἐπειδὴ τὰ πολεμᾷ ὁλοένα ἡ κοι-
νότερη συνήθεια τοῦ νὰ καὶ τοῦ θὰ, πρέπει νὰ τὰ
ξεφορτωθῶμε μιὰ καὶ σώνει. Ἀδικα καὶ δίχως
σκοπὸ καθιερώσουμε διαφορὰ μετὰξὺ Ἀθῆνας καὶ
Πόλης, χωρίζουμε κάπως τὴν ἀθηναϊκὴ ἀπὸ τὴν
πολίτικη γλώσσα, ποῦ δὲν τᾶχει. Κι ἄλλα μερικά,
μᾶς συφέρνει νὰ τὰ παραδεχτοῦμε, λ. γ. νὰ κλι-
νουμε ἀγαπῶ, ἀγαπᾷς, ἀγαπᾷ, ὅχι ἀγαπάω, ποῦ τὸ
δέφτερο πρόσωπό του μᾶς τὰ χαλνᾷ καὶ λιγάκι.
γιατὶ τὸ σωστὸ θάταν ἀγαπάεις, ποῦ δὲν πολυέρ-
χεται. Πρὸ ἀπάνω, ἔδωκα πίτηδες τὸ ἀφορᾷ καὶ
μοῦ ἔστρεψε νὰ τὸ κάμω ἀφορᾷς, γιὰ νὰ δείχνῃ
λιγώτερο δασκαλικό. Τὶ δασκαλικό, ἀφοῦ τὸ -ᾷ καὶ
δημοτικό; Λοιπὸν τᾶφρα. Στὴ δέφτερη ἐκδοσὴ τοῦ
Ταξιδιοῦ, ἄλλαξα καὶ κατὰ ἀόριστους ποῦ πρῶτα
τοὺς ἔγραφα μετὰ ξ, ὥτῃξα, ἔτῃξα, πῆτῃξα, ἔ-
φτῃξα, ἔφτῃξα καὶ τοὺς ἔγραφα μετὰ σ, ὥτῃσαι,
ζῆτῃσαι, πῆτῃσαι, ἔφτῃσαι. Δημοτικοὶ τύποι
καὶ δάφτοι, ποῦ τοὺς ἀκούς στὴν Ἀθήνα, ποῦ ἄγνω-
στοὶ δὲν εἶναι στὴν Πόλη, ποῦ ἡ κατὰλληξή τους
βρίσκεται καὶ στὴν καθαρεύουσα. Γιὰ λόγους παρό-
μοιους, ἴσως καὶ πρὸ σπουδαίους, ποῦ θὰ τοὺς ξε-
τάσουμε κατόπι, τὸ συχνὰ δὲν ταιριάζει νὰ τὸ
θέλουμε συχνὰ, ὅπως τὸ θέλει ὁ Ν. Βίης (κ. Νουμᾶ,
δ. εἴ., σ. 3, 1· σ. 2, 3 καὶ συνηγοροῦν). Ὁραῖο
τὸ συχνὰ καὶ κανονικό, ῥώτημα δὲν ὑπάρχει, ἀφοῦ
μὲ συνακόλουθο νὰ κάλλια πάει γ χορδὸνχο σὰν τὸ
τὸ ν, παρὰ τὸ χ τὰ χορδὸνχο (κ. τοὺς ἔρους, Ε s a i
d e g r. i s t i., λ-ρ, 301 καὶ ἀ.). Ἐχου-
με καὶ τὸ παιγνίδι· ἔχουμε στὴν Ἀθήνα καὶ τὴ
δραμή, δηλαδὴ δραχμή, ἔπειτα δραχμή, ἔπειτα μετὰ
ζετήσιμα τοῦ γ, δραχμή, καθὼς καὶ σιμή. Μὰ συχνὰ
τὸ ξέρε ὁ κόσμος· συχνὰ σοῦ τὸ λέει κ' ἡ καθαρέ-
ουσα. Νὰ τὸ ποῦμε συχνὰ, δὲν κερδίζουμε καὶ τί-

ποτα, γιὰτὶ τότες πρέπει καὶ τὸ διώχνω καὶ τὸ
σπρώχνω καὶ πολλὰ τέτοια, μετὰ τὸ ἴδιο σύστημα νὰ
τὰ συμμορφώσουμε, ποῦ δὲ γίνεται, ἂν καὶ βέβαια
θὰ λέγονται κάπου μετὰ γ.

Χρὴς μας νὰ γυρίζουμε τὸ κοινὸ καὶ στὴ δη-
μοτική καὶ στὴν καθαρεύουσα, ὅταν καθαρεύουσα
καὶ δημοτικὴ συμφωνοῦν (1).

16.

Τυπικὸ καὶ φωνολογία.

Βλέπετε λοιπὸν πῶς ἔδω χωρὶς συβιβασμός. Καὶ
ποῦ ὅλα νὰ σὲς τὰραδίσω; Μὰ τί σημαίνει; Τὸ
χρέος μας νὰ μὴν ἀμελοῦμε ποτέ μας· εἶναι χρέος
ἱερό. Στὸ τυπικὸ, συβιβασμός δὲν ὑπάρχει ΚΑΝΕ-
ΝΑΣ. Τῶν ἀδυνάτων τ' ἀδύνατο ἄρτό. Καὶ νὰ
μᾶς στρίγγ, δὲν μποροῦμε. Δὲ μᾶς ἀφίνει τὸ ἔθνος
καὶ σώνει. Συβιβασμός ἢ παραχώρησις μᾶς στὴ
φωνολογία καθαρὰ δὲ συφέρνει. Δὲ συφέρνει, ἀφοῦ
καὶ πάλι ἐθνικὸ τὸ ζήτημα. Ποῖο εἶναι τὸ ἐμπόδιο
τὸ σπουδαῖο στὴ διάπλωσιν τῆς μισῆς γλώσσας;
Εἶναι ποῦ γραμματικὴ δὲν μπορεῖ νὰ συντάξῃ, ἐξὸν
ἀπὸ ἀνωμαλίας. Τὸ ἔθνος ὅμως θέλει μιὰ γραμμα-
τική, γραμματικὴ ποῦ νὰ εἶναι μιὰ, ὅσο γίνεται,
καὶ δὲν πιστεύω οἱ ὑπαδῶι τῆς μισῆς γλώσσας νὰ
διαφεντέδουν μετὰ τὰ σωστὰ τους, νὰ μᾶς συστή-
νουν ποῦ νὰ μὴ δύναται τὸ παιδί νὰ τὴ μα-
θαίνῃ στὸ σχολεῖο. Λοιπὸν πρέπει καὶ στὴ φω-
νολογία νὰ βρεθῶναι μιὰ σειρά κ' ἓνας κανόνας, ὁ
κανόνας κ' ἡ σειρά ποῦ βρίσκονται καὶ στὴ γλώσσα
τὴν ἐθνική, ἄμα πασίῃ κανεῖς νὰ τὴν παρατη-
ρήσῃ, νὰ τὴ μελετήσῃ μεθοδικά. Κ' ἔτσι, ὡς κ' ἡ
παραχώρησις χρωστᾷ νὰ βασίζεται ἀπάνω στὴ γλωσ-
σολογικὴ τὴν ἔρεθνα τῆς γλώσσας τῆς ἐθνικῆς.
Προσπάθησα νὰ δείξω πῶς καὶ ποῦ παραδεχοῦμαστε
τὴν περίφημη τὴν παραχώρησις (κ. Ρω. Θέ., Α',
65-66· Ρ. κ. Μ., Β', 2, 310-311· Ἀπόλυτους
κανόνες, Νουμᾶ, 1904, ἀρ. 114-115). Μὰ δὲ
βλέπω διόλου τὴν ἀνάγκη, γιὰ τοὺς λόγους ποῦ εἶ-
παμε πρὸ ἀπάνω, νὰ γράφουμε συμβολισμός, συμβι-
βισμός, συμφωνία, καὶ ἄλλα τέτοια, μετὰ τὸ μὴ ποῦ
ἀκόμη καὶ σὰν ἀκούγεται, ἀκούγεται μόλις. Ὑπάρ-
χει καὶ κάποιος κίνητος ἔδω, γιὰτὶ φτάνει νὰ μι-
σανοῖξῃς τὴν πόρτα, καὶ ἀμέσως μπαίνει ὅλη μέσα ἡ
ἀπροσέξια τοῦ Ῥωμιοῦ—καὶ ὅλη του ἡ ἀδυναμία.
Παραχώρησις σήμερα τὸ ἓνα, θὰ παραχώρησις ἄρτο
καὶ τὸ ἄλλο. Ἀφτὰ θέλανε πολλὴ σκέψη. Θὰ μοῦ
προφασιστῇς ὅμως πῶς μερικά, δὲν εἶναι καὶ νὰ τὰ
σκεπτῇς, δηλαδὴ πῶς ἢ θὰ τὰ γράψῃς, ὅπως τὰ
γράφουν, ἢ θὰ τὰ δώσῃς ὁρμό μιὰ γιὰ πάντα,
λ. γ. τίς λέξεις βάνουσοι, εὐοβῆς, αὐστηρὸς, αὐθά-
δης. Μπορεῖ μάλιστα νὰ γῇ καὶ ἄλλα παρόμοια· μὰ

1) Καὶ τὸ κοντίκι τοῦ φίλου μας τοῦ Ν. Βίη πολὺ
σωστὸ δὲν τὸ νομίζω (κ. Νουμᾶ, δ. εἴ., 3, 1). Ὁ κώ-
δικας τρώγεται περίφημα, μὰ ὑποθέτω νὰ διέλεξε τὸν
τύπο κοντίκι, ἐπειδὴ καὶ θὰ δυσκολέφτηκε μετὰ τὴν πλη-
θυντικὴ τοῦ κώδικα ἢ αἰτ. πλ. κωδίκους ὁμορφα γρά-
φεται, χτυπᾷ καὶ πρὸ ῥωμαϊκά στὰ φτὶ ἀπὸ τοὺς κώδι-
κες, συχνὰ, γιγάντους, ἡρώους, ἡπτόρους, μαγεῖ-
ρους, κοράκους, γειτόνους καὶ δυὸ τρία τέτοια. Γίνα-
ται ὡστόσο κ' αἰτ. πλ. κωδίκους, ῥήτορες, ἡρώες, γιὰτὶ
στὸν πλ. ἢ ὄν. κωδίκους, ῥήτοροι, καὶ ἡρώοι σὰ νὰ μὴν
ἔρχεται τόσο καλὰ, ἐνῶ αἱ γειτόνοι, μαγεῖροι, κοράκοι
καὶ γιγάντοι πάντα βολοῖ, μάλιστα οἱ γειτόνοι καὶ μα-
γεῖροι ἀλλιῶς δὲν πάνε. Θὰ ταχτοποιηθοῦν ἀφτὰ καὶ
μοναχὶ τους ὅσο προχωροῦμε καὶ τὰ δοκιμάζουμε στὰ βί-
βλια μας.

τότες ἐγὼ λέω νὰρχίσουμε συζήτηση γιὰ τὸ καθένα. Εἶναι λίγα τὰ συγύριστα κι ἀκόμα δὲν ἔγινε ἀρετὴ μελέτη, γιὰ νὰ μάθουμε πὼς τὰ λέει ὁ λαός, πὺ ἴσως νὰ τὰ συγύρισε κιόλας. Ἀκούσα πὼς ὁ εὐσεβὴς στὴν Πόλιν συνηθίζεται κ' ἐβζεβής, τόσο δύσκολο μὲς πέφτει τὸ σύμπλεγμα φσ' ὁ βάνουσος, δὲν μπορεῖ νὰ μὴν ἀλλάξει· ὁ αὐστηρὸς θὰ κατάντησε ἢ ἀσπληρὸς (ἔτσι θαρρῶ τῶχει κάπου ὁ Φιλήντας), ἢ πιθανώτερο ἀσπληρὸς, πὺ καὶ τοὺς γραμματισμένους ἔτσι κάποτε θὰ τοὺς ξεφύγει (1)· γιὰ τὸ αὐθάδης, οὔτε ξώτημα· τὸ βλέπουμε κι ἀπὸ τὸ ἀφτάδιο πὼς ἀκολούθησε τὸν κανόν, λοιπὸν ἀφτάδης, κι ὁ πληθ., ἐννοεῖται, ἀφτάδης, καθὼς λένε στὴν Πόλιν ἐβλαβήδες, ἀσεβήδες, τὸ θηλ. ἐβλαβήδισσα, ἐβλαβήδισσες κτλ. (2).

Τώρα, τί νὰ κάμουμε; Νὰ προσμένουμε ὡς-που νὰ βεβαιωθῶμε ἢ νὰ τὰ γράψουμε ἀκαγόνιστα ἢ καὶ νὰ τὰ κανονίσουμε καὶ μοναχοὶ μας; Ἐγὼ προσμένω, κι ἀκόμη δὲν τὰ γράφα. Ὁ τι δὲν ἔχουμε στὴ γλώσσα μας, δὲν τόχουμε, καὶ τέτοιους ξενισμούς, πὺ εἶναι σωστοὶ ξενισμοί, ἀφοῦ μνησκονε λάθια, τί νὰ τοὺς κάμουμε; Καλὸ νὰ μὴ μὲς λείπη καὶ κάποια περηφάνεια, νὰ μὴν τὰρπάζουμε ὅσα μὲς ξεφύρυνσε ἀνεξέταστα ἢ καθρέβουσα, θαρρῶντας πὼς μὲς τιμᾷ, ἐνῶ μὲς γάλασε τὴ γλώσσα. Πολὺ μ' ἀρέσει σὰ διαβάξω ἓνα ἐνδιαφέρονται (Νουμά, ἀριθ. 132, σ. 5 στ. 3, ἐπιφυλλίδα)· τῶσιαζε ὁ Ταγέπυλος μετὰ τὸ ν' ὅσο μπόρεσε· κι ἀπὸ διαφέρειται νῆτανε, δὲ θὰ ξαφνιαζόμενε, γιὰτὶ ἔχουμε καὶ τὸ διάφορο ἀντὶς τὸ ἐνδιαφέρον. Κι ἂν τὰ μελετήσουμε ἀφτὰ ἓνα ἓνα, θὰ δοῦμε ἢ πὼς τὰ περισσότερα κανονιστήκανε κιόλας ἢ πὼς κανονίζονται μὴ μορφαί.

Γλήγορα, πολὺ γλήγορα καὶ πολὺ ἐφοκία μάλιστα συνηθίζει ὁ κόσμος, συνηθίζουμε ἴδιοι μας ἑμαῖς στοὺς καινούριους, τοὺς κανονισμένους τοὺς τύπους. Θυμῶμαι· τί βάζατο πὺ εἶχε καταντήσει ἄλλοτε γιὰ μίνα, σὰν καταπιστήκη τὸ Ταξίδι

1) Ἀφοῦ γραφῆκανε ἀφτὰ, ἔλαβα τὴν ἀκόλουθη σημείωση ἐνὸς φίλου μας, τοῦ Ν. Γικνίου, πὺ βρίσκεται τώρα στὸ Φανάρι τῆς Πόλης καὶ μοῦ λέει (19 τοῦ Σεπτεμβρίου, 1905)· «Οἱ λέξεις βάνουσος, εὐσεβής καὶ αὐστηρὸς, θὰ εἰπωθῶνε ἀπὸ τὸ λάθ, βάνουσος, ἐβζεβής, ἀφτηρὸς· τὸ ψ τοῦ βάνουσος καὶ τὸ βζ τοῦ ἐβζεβής δὲν ἀκούγονται ἀκόμη καθαρὰ καθαρὰ, μὰ φαίνεται πὼς ἀφτὸς εἶναι ὁ δρόμος τοὺς, καὶ καὶ θὰ κατασταλάξουνε. Τὸ αὐστηρὸς πὺ καὶ πὺ ἀκούγεται καὶ ἀσπληρὸς! Οἱ γραμματισμένοι τὰ λένε ἢ καλῆτερα μὺ φάνηκε πὺς τὰ λένε βάνουσος, ἐβζεβής, ἀσπληρὸς, δηλαδὴ ἐπειδὴ δὲν προφταίνουνε νὰ προφέρουνε τὸ υ προφέρουν ἓνα σ χοντρὸ στὰ γέλη ἀπῶν, πὺ οὔτε σι δὲν εἶναι. Ὁ διάκος στὴν ἐκκλησίαν τὸ ψίλνει θαρρῶ ἀπὸ τῶν ἐβζεβῶν καὶ ὀρθοδόξων χριστιανῶν...» — Ὅσο γιὰ τὸ κομψὸς καὶ λαμπρὸς εἶναι ὅπως λέτε: κοψός, λαμπρὸς, ὁ λαός· κομψός (κομ(π)ός) λαμπρὸς, εἰ δασκάλοι. Ἐπίσης καὶ τὰ κομψά = compta κοίταξε πὺ κάτω γιὰ τὸ ψ, ἀρ. 40 Ὁρθογραφία.

2) Ὁ Α. Βαλέλης μοῦ ἀντιγράφει κατὰ στίχους τοῦ Φλωρίου καὶ Πλατῆ φλωρία ἐνὸς χειρογράφου τοῦ Βριταννικοῦ Μουσείου τῆς Λόνδρας, πὺ δὲ μοῦ λέει τὸν ἀριθμὸ του, μὰ πὺ δὲ χρησιμοποιήθηκε ἀκόμη καὶ πὺ καλὸ θάτανε νῆδρισε τὰ μέτα ὁ Α. Βαλέλης νὰ τὸ δημοσιέψῃ ὅλο. Μοῦ βάζει μόνο τὸ φύλλο 78 (=στ. 36 καὶ κάτω τῆς ἐκδ. τοῦ Mullach καὶ Wagner) καὶ παρατηρῶ τοὺς δύο ἀκόλουθους τύπους· ἀνθρώπος ὅλους εὐσεβούς χριστιανούς τὴν πίστην, τοὺς ἀληθούς χριστιανούς καὶ φίλους τοῦ Κυρίου. Δὲν εἶναι κι ἀσυνήθιστες αἰτιατικές στὰ μεσαιωνικὰ κείμενα, πὺ ἂν τὰ μελετούσαμε ἀπαρχῆς θὰ βλέπαμε τί ὕνερα κυνηγοῦμε σὰ θέλουμε, σὰ θέλουμε ὡς καὶ μερικὸι δημοτικιστὰδες, νὰ μάθουμε στὸ ἔθνος τὴ νεφελοκοκκυγίτικη αἰτιατική τοὺς καὶ τὰς εὐσεβεῖς, τοὺς καὶ τὰς ἀληθεῖς, πὺ ἀληθινὸς μῆτε εἶναι μῆτε θὰ γίνουμε ποτὲ τοὺς.

μου, νὰ διαλέξω τύπο, νὰ καταστρώσω τύπο μετὰ τὴν πένη μου στὸ χαρτί, λέγοντας καθὲ φορὰ πὼς θῆβαινα ὑπέφτηνος γιὰ τὸν τύπο πὺ παραδεχόμενε, ὅχι τὰχα γιὰτὶ ἐγὼ τὸ ἔτομο, ἔχω πεποιθήση στὸν ἑαυτό μου, μὰ γιὰτὶ πεποιθήση πρέπει νῆχη ὅποιος βαστᾷ πένη, καὶ σὲ τέτοια σοβαρὴ δουλειά, νὰ μὴν τοῦ φαίνεται ἀδιάφορο τίποτε ἀπ' ὅσα γράφει. Μὴ μέρη λοιπὸν, ὅστερις ἀπὸ ἀγῶνες καὶ δισταγμούς, τὰποφάσισα πιά νὰ χαράξω κ' ἓνα μέλλο τῆς Ἑλλάδας (Ταξ. α', 159—Ταξ. β', 152), χωρὶς ν' ἔφτανε πιά! Νὰ τόλμη! Τρόμαξα, καὶ γιὰ νὰποφύγω τὴ φοβερὴ τὴν ἐφύνη, γιὰ νὰ διαλέξουνε οἱ ἄλλοι κατόπι, δύο ἀράδες παρακάτω, ἡσύχασα μ' ἓνα ὁ μέλλοντας εἶναι. Στὰ Ῥόδα καὶ Μήλα, Β' (σ. 35), μοιᾶζει σὰ νὰ μὴν ἔξεραι κιόλας ἀκόμη ποῖο ταιριάζει καλῆτερα, τὸ μέλλοντο ἢ τὸ μέλλο, σὰ νὰ ῥωτούσα μῆπως καὶ δὲν παραξενεφτῇ ὁ ἀναγνώστης λιγώτερο μετὰ τὸ μέλλοντο παρὰ μετὰ τὸ μέλλο. Σήμερα, μῆτε μέλλοντας μῆτε μέλλοντο δὲ μὰς χρειάζονται· μέλλο τὸ γράφουμε καὶ κανέναν πιά δὲ δισταζει. Τὰνταμώνω παντοῦ. Νὰ καθιερώναμε ἀπὸ τώρα τὸ παρὸ καὶ τὸ παρελθόν, σὲ δέκα χρόνια δὲ θὰ πρόσεχε ἄθρωπος. Ἐλπικαμε τὸ παρελθόν, μὲ λ' νὰ τὸ πλουτίζαμε ὅμως ἔξαφνα καὶ μ' ἓνα ρ—παρεθόν—θὰ τὸ παρακάναμε· δὲν εἶναι καὶ ἀνάγκη. Ἐδῶ χρησιμεῖται τὸ μέτρο (1).

Παρτε τώρα μὴ στιγμὴ καὶ τὴν Κοιμική τοῦ ἀδόλου λογιανοῦ, τοῦ Μαρκέτη καὶ τοῦ Πάλλη. Ὅταν πρωτοεῖδα μέσα στὴν ὀνομαστικὴ ἐνική τὸ ὄντο, χάρηκα. Χάρηκα, πᾶσι νὰ πῇ τὴν παρατήρησα κι ἀπόρησα. Εἶδεμή, δὲ θὰ χαιρόμουνε. Ὅστερις νὰ σου πὺ ἀπαντῶ παρακάτω καὶ τὴ γενική τοῦ ὄντου· κόντεψα νὰ μὴν τὴν παρατηρήσω, τουλάχιστο δὲν ἀπόρησα πιά, ἐπειδὴ μετὰ τὸ ὄντο, πὺ τὸ φέρουνε συχνούτσικα στὸ βιβλίο τοὺς, φαίνεται πὼς εἶχα συνηθίσει, δίχως νὰ τὸ καταλάβω! Ἀλλὰ γενική δὲν πρόσεμνα, λογικὸς τύπος ἀφτὴ γινότανε γιὰ μίνα, γιὰ μίνα πὺ ὡς τὰ τότες οὔτε στοχάστηκα νὰ γράψω μῆτε ὄντο μῆτε ὄντου, πὺ ἴσως νὰ μοῦ ἔλειπε καὶ τὸ θαρρῶς νὰ τὰ γράψω, πολὺ ἄδικα ὡστόσο, ἀφοῦ ὑπάρχει κιόλας ἡ ὀνομαστικὴ τὸ ὄντο, τουλάχιστο στὴν Πόλιν, ὅπου λένε τί ὄντο εἶναι ἀφτὸς, ἀλλήθια μετὰ ἄλλη σημασία, μὰ δὲν πειράζει· διόλου, ἐπειδὴ σὲ κάθε γλώσσα εἶναι τὸ δικαίωμα ἢ νὰ γυρίσης πίσω στὴν ἐτυμολογικὴ τὴ σημασία μὴς λέξης κινῆς, καθὼς στὸ πλάθω, πὺ ὅλοι μας, καλλιεργώντας τὴ δημοτικὴ φρόνιμα καὶ μετὰ κρίση ἀνυπόφαστη στοὺς δασκάλους, ἀπὸ τὰ φωμαδίκια ὡς τὴν πλάση τάνεβάσαμε, ἢ νὰ δώσῃς ἔξαφνα ἰδιαίτερο νόνο σὲ μὴ λέξη, κρατώντας καὶ τὴν παλιὰ σημασία τῆς καὶ τὴν καινούρια (Ρ. κ. Μ., Α', 145, νόστιμη μέρα), ἢ νὰ πάρῃς κι ἀσυνήθιστη λέξη μετὰ σημασία πρωτότυπη (Ζ. κ. Α', 329, 3), ἀκολουθώντας πάντα τὸ ῥητὸ τοῦ Ὁρακίου, γιὰτὶ χρόνια κ' αἰῶνες πιά πὺ τὸ εἶπε πὼς βγαίνει στὸ ὄρος μεγάλη προκοπή,

notum si callida verbum
Reddiderit junctura novum.

1) Μόλις πρόφτασα νὰ τὰ γράψω ἀφτὰ καὶ διαβάξω σ' ἓνα νόστιμο δηγηματάκι τοῦ Ζ. Φυτῆλη—ἀπὸ κείνα τὰ δηγηματάκια τὰ ζουμερά καὶ φιλοσοφημένα πὺ μόνος του κατέχει τὴν τέχνη νὰ μὰς κάμῃ—τὴν ἀκόλουθη φράση· «Κ' ἔτσι τίποτα δὲν ἔμεινε στὸν κόσμον· μῆτε γνώση, μῆτε μέλλο, μῆτε παρελθόν, μῆτε παρὸν» (Ἡ γριὰ κι ὁ δράκος, 23 τοῦ Ἀπριλίου 1905, σ. 14). Μπαδὸ του καὶ νὰ μὰς ζήση στὸ παρὸ, στὸ παρελθόν καὶ στὸ μέλλο.

Βλέπατε πὼς κι ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους μαθαίνουμε τὴν τόλμη.

Μὰ νὰ μὴ μιλοῦμε ἀκατάπαρτα καὶ κουραστικὰ ὅλο γιὰ τὴ γλώσσα· νὰ μιλήσουμε λιγότερο καὶ γιὰ τὸ ὄφος. Λοιπὸν ἡ τόλμη ἀφτὴ πὺ λέγαμε εἶναι ἀπαραίτητη καὶ στὴν καλαισθησία, εἶναι ἀπαρχαίτητη στὸ μέτρο. Ἀν ὁ Μαρκέτης κι ὁ Πάλλης, στὴ μετάφραση τοὺς, βάζανε τοῦ ὄντος, ἢ καὶ τὸ ὄν, ὁ ἀναγνώστης, ὅποιος κι ἂν εἴτανε, θὰ ξιππαζότανε. Μὴ καὶ γράφεις ἀπὸ ἄκρη σὲ ἄκρη δημοτικὴ, ἀπαιτεῖ τὸ μέτρο, ἀπαιτεῖ κ' ἡ φρόνηση νὰ μὴν τὰνακατώνεις. Γνωρίζω μὴ κυρία πὺ βιβλία στὴν καθαρὲβουσα διαβάζει ἄλλο τίποτες, ἀφοῦ κι ὁ ἄντρας τῆς στὴν καθαρὲβουσα γράφει. Τῆς ἔδωτα μὴ μέρη νὰ διαβάσῃ καὶ ὄραμα ἐνὸς οἴλου μας στὴ δημοτικὴ. Ὅμοιος ὄραμα· ἡ γλώσσα τοῦ σὰ νὰ κουτσάινῃ πὺ καὶ πὺ. Ἐτυχε, ὁ φίλος μας σ' ἓνα μέρος νὰ καθίσῃ καὶ μὴ δεσποινίς. Παραχωρήσῃ στοὺς δασκάλους. Ἡ κυρία ὅμως δυσχερῆσθη· κόντεψε καὶ νὰ θυμώσῃ. Ἀν τοῖμοῦσε ὁ φίλος, ἂν ἔθελε καὶ καλὰ τὴ λέξη δεσποινίς κι ἂν τὴν ἔκανε ἡ δεσποινίδα, δὲ θὰ σκότωνταρε πούθεν ἢ ἀναγνώστρα μας, θὰ τῆς ἐρχόντανε ὅλα ὀκαλὰ. Καὶ τίχνη ἀφτὸ εἶναι.

17.

Κατὰ ἀρχαίους λέξεις.

Ζήτημα πὺ σπουδαῖο, μπορεῖ νὰνοῖζουμε γιὰ κατὰ λέξεις πὺ δὲν ἔχει κανεὶς ἀφορμὴ νὰ τίς πολυλήρ στὴν ὀμιλία, κ' ἔτσι δὲν ἔχουνε κι ἀφτὲς ἀφορμὴ νὰ συμμαρρωθῶνε, δηλαδὴ λέξεις ὅχι τῆς καθαρὲβουσας, μὰ περισσότερα τῆς ἀρχαίας. ἢ ἐκατόμβη, λ. γ., κ' οἱ ἐκατόμβες, ἢ κατακόμβη, κ' οἱ κατακόμβες. ὅταν καμιά κυριολεξία τὸ φέρνει, ἀφτὲς νὰ μεταχειριστοῦμε, κι ὅχι ἀντίστοιχες. Ὁ ἀσπληρὸς πάλι τοῦ Διοσκορίδου, ἢς κρατήσῃ καὶ τὸ θ' κανεὶς δὲ θὰ τὸ προφέρῃ, ἀκόμη κι ἂν τὸ σφραδισθῇ μετὰ τὸ νῦν του, πᾶσι νὰ πῇ μετὰ τὸ στόμα του σφραλισχτό· ἔμα ἡ γλώσσα μὴ σὲ κίνηση, ἄλλως θὰ πάρῃ δρόμο καὶ τὸ θ, γιὰτὶ ἀδύνατο ἡ προφορά μας νὰ τὸ σηκώσῃ. Ὁ Βασιλέτης (Προμ. σ. 7), τὸν ἰσθμὸ τὸ ἔβαλε θέτω σκέττα ἰσθμῷ. Καλὸ παραδειγμα γιὰ μὰς. Δὲν εἶμαι μάλιστα βέβαιος διόλου πὼς δὲ συμφέρει κανεὶς καὶ τὰρχαία νὰ τὰ κανονίζουμε ἀπαρχῆς, νὰ τοὺς βαστοῦμε τὴν προφορὰ τὴ νομοσώστρα, τὴν ἀληθινή τοὺς τὴν προφορὰ, κι ἔξαφνα τὴν ἴδια τὴν ἐκατόμβη, τὴν κατακόμβη τὴν ἴδια, νὰ τίς ξαναχρίσουμε στὸ δημοτικὸ μας τὸ καλοῦσι, πὺ εἶναι ὅμοιο μετὰ τὸ κλασσικόν, γιὰ νὰ γρῶνε κατακόμβες κ' ἐκατακόμβες κ' ἡ ἐκατόμβη ἐκατόμβη. Τὸ ἔθνος τοῦ δὲν ἔραβε ἀφτὲς τίς λέξεις, τίς μαθαίνει καὶ μετὰ τὸ π—δηλαδὴ ἀρχαῖο Β ὅπως τὸ μετὰ μεταίτω, πὺ εἶναι πὺ ἐτυμολογικόν, πὺ ἑλληνικόν, ἐπειδὴ τὸ β μόνο στὸ χαρτί, μόνο ἀπὸ δασκάλους προφέρεται β, μετὰ προτερὶνόν μ' ἐπέρρω μάλιστα πὺ στὴ γλώσσα μας. ἀντὶ γδ, μερικὲς λέξεις λέγονται μετὰ, λ. γ. συντρομή, συντρομητής, ὡς καὶ συντρομή (Καρκ. Ἀρχαιολ. 125), ἐνῶ παρὰπαράδοξες δὲν εἶναι καὶ μποροῦσε περίφημα τὸ ν νὰ παρὰπῇ, συνδρομή, συνδρομή κτλ. (κ. Ρ. κ. Μ., Β', 165—166)· μὰ τὸ σύμπλεγμα νι μὰς ἀρέσει, ἀπὸ ἀναλογία μ' ἄλλα νι (ἄντρας, ἐντεκα), τὰκούμε καὶ καὶ ὅπου ἔχει νδ, ἴσως γιὰτὶ κάπως συγγενέβουνε οἱ δύο ἔχοι· ὁ καὶ ἡ Δ ἀρχαῖο (ἄνδρας, ἐνδεκα, κινδυνος, Ρ. κ. Μ., Β', 165), ἀπαρχαίτικα καθὼς συγγενέβουνε β καὶ b ἢ Β ἀρχαῖο (μπαίτω = ἐμβαίτω, κομπί = κομ-

Βίον κτλ.). Λοιπὸν ἡ συντρομὴ δὲ θὰ ξενόφανῃ κανονός, ἀφοῦ συντρομὴ ἐγένετο πᾶς ἡ λέξις στὴν Ἀθήνα, καὶ ἔν ἄλλοις ἢ μεθ' ἄλλοις τὸν ἀπονοῦν τὸν κάμης ἀπονοῦ, δὲ θὰ καστίζουσιν διόλου ὅπως τὸ φοβοῦνται κάμποςσι ἀπὸ μᾶς. Ἔτσι κ' ἡ ἀμβροσία γίνεται ἀμπεροσία—συνηθίσαι, καθὼς μοῦ τὸ παρατήρησε σωστά ὁ Ν. Ἐπισκοπόπουλος καὶ ἀπὸ τὸν Ἀμπεροζή=Ἀμβροσίον—καὶ ὁ ἱαμβος γίνεται ὠραία ἱαμβος καὶ τὰ ἱαμβικά πολὺ ἔμορφα ἱαμβικά. Νὰ μὴν ξεχνοῦμε καὶ τὸ πολύτιμο Δικαιώματι ὅτις Παράδοξος τοῦ Πολίτη (Α'. 353). Δημοτικὸ ἀπὸ τὰ βέβαια δημοτικὰ 1). Στὸ Ταξίδι μου (Ταξ. σ. 167 = Ταξ. σ. 158) γὰρ τέτοια αἰτία τοὺς πονδύχτες τοὺς ὁρθογράφους παυέχτες. καὶ τὸν Ἰάμβιλον, Ἰάμπιλον (Ταξ. σ. 167, σ. 173—Ταξ. σ. 19, σ. 163) 2).

Κάποτες πάλι σὰ νὰ διαστίζουμε, καὶ δὲν ἔχουμε διόλου νὰ τὸ κρύψουμε, πὺς ἀφοῦ σήμερα τὰ κανονίζουμε καὶ ἀφοῦ μερικὰ εἶναι τόντις δύσκολα, ταιριαζει κίολας νὰ διαστίζουμε πολλὰς φορές. Ὁ Ἀναστασιάνης ἄξαφνα λείπει θρησκευτικὸ (Νομῶς, 157, 1905, 7, 3), καὶ ὁ Παλαμάς, στὸ ἴδιο φύλλο (σ. 1, στ. 3) θρησκευτικῶς. Καὶ νὰ τὸ μολογῶμε, στὴν λέξιν ἀφτή, δὲν ξέρετε κανεὶς καλὰ καλὰ πὺς νὰ τὰ βολέψῃ. Δημιουργία νὰ μὴ μᾶς λείψῃ, μὲ κρίση ὁρθή, καὶ βολέβονται ὅλα. Δὲν εἶναι καὶ ἀμαρτία, ἐκεῖ πού τῆχει ἀνάγκη. ἐκεῖ πού θέλεις ῥητὰ νάναφες ἀρχαία ὀνόματα, νὰ μὴν τῆλλεζῃς. Ὁ Παλαμάς (Ασ. Ζ., 29), τὸ δεικνύον ἱερὸν, δὲν μπορεῖ νὰ τὸν ἀλλάξῃ σὲ θεογονικόν. τὸ ν' ὡς ὅσο, πολλὸ σωστά, τὸ βγαλε στὴν ἀπαιτική. Τὰ Ἐλευσίνια (Ἰ. ρ.), Ἐλευσίνια τὰ χρεωστικὰ, καθὼς καὶ ὁ Καρκαβίτσας τὰ ὁμόφυ (Αρχαιολ., 205). Τὸ συμφοιτητὴς ὅμως (Αρχαιολ., 207) καλῆτερα θὰ τὸ γράφῃ σφοιτητὴς, γιὰτὶ θὰ τὸ λένε καὶ γιὰτὶ παρασυνηθίσαι τὴν πρόθεσιν χωρὶς ν, σν, σὲ ἄπειρα ῥήματα, ὀυσιαστικὰ κ' ἐπίθετα.

Πρέπει νομίζω γὰρ τοὺς ἀρχαίους τοὺς τύπους νὰ πιάσουμε καμὴ μῆρα ξεχωριστὴ βιβλία καὶ πρῶτα πρῶτα νὰ μελετήσουμε στὰ γράμματα ὡς ὅσοι μεταφράσαν τοῦ Παλλῆ, τὴν Ἰωνίδα, τὸν Ἀνδρόκωπα, τὸ Θουκυδίδην. Δὲ σὰς εἶπα πὺς πρέπει νὰ τὰ παραδεχτοῦμε ὅλα. μὲ ὁ Παλλῆς τὸ δούλεψε πολὺ τὸ θέμα, τὸ συλλογίστηκε χρόνια. καὶ καλὸ νὰ τὸ συλλογίστομε μαζὶ του. Ἐμένα συχνὰ μὲ βασάνισε τὸ ζήτημα. Θέλω νὰ γράψω ἕνα ῥήμα πού ὁ τίτλος του καὶ μόνο μοῦ φαίνεται κάλιστα. Ναυσικά! Πὺς νὰ γλῶσσῃ κανεὶς; Ναυσικά νὰ τὸ γράψῃ, μὲ τὴν καλαμαροδίκην προφορά Ναυσικά, πού ἐστὶ θὰ τὸ προσφέρῃ ὁ καθένας ἅμα τὸ δὲ ἐστὶ γραμμικόν, εἶναι βεβήλωση ἀπὸ τίς πύθ σπουδαῖες. Δὲν ἔχω τὸ δικαίωμα νὰ κάμω τὸν Ὀμήρου δάσκαλον. Δὲν ἔχω τὸ δικαίωμα νὰ κάμω τοὺς ἀρχαίους νὰ βαρβαρίζουν. Δὲν ἔχω τὸ δικαίωμα ὅτε μὴ στιγμὴ νὰ ὑποθέσω πὺς τὸ αὐτὸ τῆς Ναυσικάς τὸ πρόφερε

ποτέ του ἀπὸ στόμα κλασσικόν. Τότες τί νὰ γίνῃ; Νὰ τὸ κανονίσω Ναυσικά; Εἶναι ἀδύνατον. Δὲν ἔχω τὸ δικαίωμα, στὴν ἐποχὴ ἐκείνη, νάκολλοῦθῃ νόμος πού βγήκε πολὺ πῶς ὕστερα. Κι ὅμως γὰρ τὴν ὁμηρικὴ τὴν Ναυσικά, τὸ ῥήμα μου. Ἐνα μοῦ ἀπόμεινε μονάχα, γὰρ νὰ τὰ σιῶ κάπως, νάπορασί-σομε δηλαδὴ πὺς θὰ βαστάξουμε τὴν ἀρχαία τὴν προφορά, ὅπως τὴ φανταζοῦμαστε σήμερα ἀπάνω κάτω, γιὰτὶ τὸ ξέρουμε τουλάχιστον πὺς τὸ αὐτὸ εἶ-τανε διφθογγος (ἀρσ. Φιλ. Γραμμ. τ. 6. γλ., 1902, 50). Μὰ δὲν παθεῖ ἀκόμη ὁ μπαλῆς. Γὰρ νὰ εἴμα-στε λογικοὶ, πρέπει νὰ τὸρθογραφῶμε Ναουσικά. Κι ἀπὸ ἀδύνατον, ἀφοῦ χαλνοῦμε ἴσια ἴσια τὴν ὀρθογραφία τὴν ἀρχαία, ἐνὼ θέλουμε τὸνομα τῆς ἀρχαίας. Λοιπὸν, ἰδοῦ. Ἐγὼ λέω νὰ τὸ γράψουμε Ναουσικά, μὲ κεφαλαία, μάλιστα, σὰν ἀγαπᾶτε, καὶ νὰ συ-φωνήσουμε ἀναμεταξύ μας, ἐγὼ πού γράφω τὸνομα καὶ σὺς πού τὸ διαβάζετε, πὺς θὰ τὸ προσφέρουμε Ναουσικά.

Θὰ μὲ βωτήσετε τώρα πὺς θὰ τὸ προσφέρουμε καὶ στὴ σκηνή; Ναουσικά, ἐννοεῖται. Ἀλλ' ὅμως δὲ γίνεται. Καὶ μὴ θαρρῆτε πὺς θὰ σκουτάψῃ κανένας. Στὸ θέατρο, ἅμα δὲν τὰ βλέπουν γραμμικά, μήτε τὰ παρατηροῦν. Τὴ Φαῦστα, ὅταν τὴν πα-ρασταίναν στὰ 1893 τὴν ἔκρουσε δυὸ τρεῖς φορές Φάστα (Ρ. κ. Μ., Β', 167, 2) καὶ ψυχὴ δὲν πρό-σεξε. Τὸ μᾶτι τοὺς πονεῖ, γιὰτὶ τῆς ὁσώστης ἡ κα-θαρέναις ἡ τυπωμένη, δὲν τοὺς πονεῖ τῆς τοῦ, πού εἶναι ῥωμαϊκόν. Γὰρ τοῦτο καὶ διαστίζουμε κά-ποτες πὺς νὰ τὰ γράψουμε. Νὰ μὴν εἶτανε ἄλλη δυσκολία παρὰ ἡ Ναουσικά, μήτε θὰ κάναμε λόγο γὰρ τὸ ζήτημα. Ὑπάρχουν καὶ πῶς μεγάλες ἢ πῶς ἀπὸ τὴν ἀνάγκη ὡς δυσκολίες πού δὲν μπορεῖς νὰ τίς σηκώσῃς πάντα μὲ τὸν ἴδιον τρόπο. Ἀξάφνα, ὁ φι-λοκτήτης ἀδίσταχτα θὰ γράφῃ μὲ χ, Φιλοκτήτης, ἀφοῦ μὲ χ λέγεται, καὶ λέγεται μὲ χ, ἐπειδὴ κ' εἶναι ἀπὸ τὰ γνωστὰ ὀνόματα πού συγχυτοῦνται νὰ τὰ πῆς. Πῶς ἄγνωστος ὅμως ὁ Νεοπτόλεμος, ἔν καὶ τὸν ἀπαντοῦμε ἴσια ἴσια στὸ Φιλοκτήτη. Σὲ κατὶ λοιπὸν πού τοιμάζω φέτο καὶ ὅπου χρειάζεσαι νάνα-φῶ σ' ἕνα μέρος τὸ Νεοπτόλεμος, τὸν ἔρχου ἐστὶ μὲ τὸ σφραγματικόν τὸ π. Κι ἀλλ' ὅμως, νὰ τὸν ἔχῃς Νεοπτόλεμος, δὲ θὰ πῆγαν: ἔν εἶναι νὰ τὸν ἀλλά-ξῃς, καλῆτερα θὰ τὸν κάμῃς Νεοπτόλεμος, πού κ' ἀπὸ μῶλις θὰ ξαφνίσῃ τὸ θεατὴν μπερδεύει νὰ συμφωνήσουμε κίολας πὺς στὴ σκηνὴ πάλι Νεοπτόλεμος θὰ τὸν λένε, ὅσο καὶ ἔν τοῦ βλαπτοῦμε τῆς ἀρχαίας τοῦ τὸ π.

Μὰ ὁ Ῥωμῖος δὲν προσμένει νὰ πῇ στὸ θέα-τρο γὰρ νὰ κανονίσῃ πολλὰ καὶ μοναχὸς του. Ἔτσι ἔλαμε χίλιες φορές μὲ τὰ κακωμένα τῆς ἀρχαίας ὀνόματα πού τοῦ χάρισε οἱ δάσκαλοι στὴν κλυμ-πύρα. Τὰ ξαναβάφτισε στὸ ῥωμαϊκόν τὸ νεὸ καὶ τοὺς ἔδωσε μορφὴ ἐθνική. Πάνε πέρα γὰρ πέρα ὁ Ἀγαμέμνων, ὁ Ὀδυσσεύς, ὁ Ἀχιλλεύς 1) κτλ. κτλ.

1) Ἀχιλλεύς ἔγραψα στὸ Ταξ. σ. 124 καὶ παρακίτω-τοῦ Ἀχιλλεύς, καὶ ἔγραψα γιὰτὶ τῆς ἀλλοτρίως λοιπὸν τὸ σημειώσαι ὁ Χατζηδάκης, Ἀπ. στὸν ΚΡΟΥΜΠΑΧΕΡ, 451). Τῆς ἀλλοτρίως ὅμως σὲ Ταξ. σ. 124, γιὰτὶ προτίμησα νὰ βαστάξω τὴν κατάληξιν -ος μόνον στίχον Ὀμήρου (Ταξ. σ. 34=Ταξ. σ. 53), ὅπου τότε ἔχει τὸ λόγο του, καὶ ὅταν τὸ βάζεις μόνον μὴ φορὰ, τὸ παρατη-ρεῖ ὁ ἀναγνώστης περισσότερο, ἀπὸ πού θέλω δηλαδὴ (κ. Ρ. κ. Μ., Β', 4). Στὴ Ζ. καὶ Α', γράφω παντοῦ ὅταν πού μποροῦσα περιφραγῇ ὅσα νὰ τὸ γράψω, ἅμα εἶταν ἀνάγκη. Ἐπειδὴ ἔμωσ' ὅλο τὸ βιβλίον τὸ συνηθί-σε ὁ ἀναγνώστης μὲ τὸ ν, νόμισα πὺς θὰ προσέξῃ παρα-πάνω, σὰν τὸ δὲ χωρὶς τὸ ν του, καὶ γὰρ τοῦτο, σ. 265, εἶπα ὅτα ζύγωσε, πού ἐστὶ βαρβάρω ἔρχεται τὸ ζύγωμα τῆς Μυριέλλας σὰν πῶς ἀνάλαφρο.

Μερικὰ δὲν τὸν πειράζαν καὶ τῆς ὀρθῆς, Θεμιστοκλῆς, Σοφοκλῆς—πρωτόκλητα ὅπως καὶ ὁ Ἀριστοίδης, ὁ Περιοκλῆς κτλ. Μερικὰ πάλι τίσιζε πολὺ νόστιμα μὲ τὴν δικήν του τὴν γραμματικὴν, λ. γ. τὴν Πενε-λόπη καὶ τὸν Τελέμαχο, ἀντὶς Τηλέμαχο καὶ Πηνε-λόπη, ἐπειδὴ γίνεται ἀμέσως ἡχοταιριαστικά, δηλαδὴ συνταιριαζέται τὸ πρῶτον φωνήεντο μὲ τὸ δεύτερον, καθὼς ἔχουμε ὁμιλῶς, ὤξω, ἀπάνω καὶ ἄπειρα τέ-τοια 1). Δὲ λέω πῶς τίποτα γὰρ τὰ χαθευτικά πού στὴ γλῶσσῃ μᾶς ἔχουνε κάμποσα χάρη, Μίμης=Ἀγαμέμνων, Δύπη=Πηνελόπη. 2)

Κοντὰ στὸ νῦν ὅμως πὺς ὅταν τὸ φέρει ὁ λό-γος νάναφες εἴτε λέξιν ἀρχαία εἴτε φράση, πού μὲ σκοπὸ ἀρχαία τὴν θέλεις—ἡ ἕνα Ἐλευσίνια ἡ ἕνα μὴδὲν ἄν καὶ ὅτι ἄλλο ῥητὸ τοῦ στρέψῃ ἀπὸ τὰ συνηθισμένα—θὰ τὰ βάλῃς μὲ τὸν τύπον τοῦ καθευμένου. Πόσες παρόμοιες λατινικὲς φραστικὲς δὲν ἔχει στὰ γαλλικὰ ὡς κ' ἡ ὁμιλία! Ἡ προφορά τοὺς ἄλλους μόνον, ὅπως καὶ σὲ μᾶς. Μὰ δὲν εἶναι δικὰ σου, εἶναι ἀναφορὴ ἀπὸ ξένα βιβλία. Ἔτσι τὰ βρήκα: ἐστὶ πάντιμα φράσεις. Στὸ Ταξίδι μου, λ. γ. διαβάζεται (Ταξ. σ. 162) ἀδικτὸς σὰς εἶ-ναι ἡ βασιλεία τοῦ Πατρός μᾶς. Ἀναφορὰ, καὶ τόσο πῶς ἔρχεται πού ἀπὸ τὰ 1886, στὰ Ε. S. S. I. S., παρατήρησα κίολας πὺς μερικὰ περιτοπύλλαχα κρατήσανε τὴν περιτοπύλλαχον γενικὴν τοὺς ἀκόμη καὶ σήμερα, ἐνός, κατενός, ἀντὸς, τοῦ ἀντὸς μου ἡ τῆς ἀντὸς μου. 3) Νὰ τῆς πῶ τὴν ἀλήθεια, τὸ με-ταφράσα τώρα καὶ ἀπὸ τὴν δέξτερη ἐκδοσὴ (Ταξ. σ. 154) καὶ θὰ τὸ δῇς ἄξαφνα ἡ βασιλεία τοῦ Πα-τέρος. Γιατί; Γιατί ἐγὼ κατὰ τὴν πῶς οἱ ἐκκλη-σιαστικοὶ ὅροι (κ. π. κ.), ἅμα γενικευτοῦνται, γίνου-ναι ὁλόκληρα δημοτικώτερα. καὶ γιὰτὶ ὅσα πρὶν, ὅσα στὸν καὶ τοῦ Ταξιδίου μᾶς φαίνονταν φρεσὶ νεο-τερισμοῦ, οὔτε τὰ προσέχουμε πᾶς. Μήπως καὶ ὁ Αἰ-σώκος, πού γὰρ τὸ ἄσπασμα τὸ καὶ τοῦ ὁ Κουμνοῦ-δης στὸ Λεξικόν του θύμωσε παρὰ τὸν θυμὸν, ἀφοῦ τὸ καὶ στέκει πῶς κοντὰ στὴν προφορὰ τὴν προγονικήν ἀπὸ τὸ χ, λοιπὸν εἶναι καὶ πῶς ὁμοῦ. μήπως ὁ Δημοσθένης, μήπως καὶ ἄλλοι τέτοια πολλὰ. μᾶς ἔμπιζον; Ἀρχίζουμε τώρα καὶ μπαίνουμε στὸ νόημα. Βλέπουμε πὺς καὶ ὁ δάσκαλος πού μιλᾷ σὰν καὶ μᾶς, ἄδικα παραπονιέται. Νὰ δῇς καὶ τὸ πῶς νόστιμα ἴδιος ὁ δάσκαλος παραπονιέται τώρα λιγώ-

1) Ἀγλωσσολόγητα ὁ γλωσσολόγος κ. Χαντζηδά-κας. Ἀπ. στὸν ΚΡΟΥΜΠΑΧΕΡ, 451 γράφει: «Τελέ-μαχος (ιστ.)». Ἡ δὲν ἔχουσε τὸν Τελέμαχο, μὲ σ, ἡ τὸν κανὼν δὲν ξέρεται. Ἀγλωσσολόγητα καὶ τὰ δύο. — Ἀμέ; Σὰν καταπιστήκα τὸ Ταξίδι μου, ἀπόφαση τὸ-καμα καὶ ἀπαρχῇ: πὺς θὰ μὲ κατηγορήσουν στὴν ἀμά-θειαν οἱ Χατζηδάκεις—Ζουμπουρλίδης (κ. ἀμέσως τὴν ἀκόλουθον σημείωσιν).

2) Ὁ κ. Θ. Κ. (παρακλῶ) Ζουμπουρλίδης, Νέα Ἐφημερίς (τῆς Πόλης), 5 Ἀπρ. 1905, σ. 2, στ. 1, λέει πὺς σὴ νοθεύει τὴν γλῶσσιν καὶ ἐπομένως τὸ ψεύδον κτλ., ὅτε δὲν πρέπει νὰ γράψουμε ἀντὶς Πηνελόπη «Λού-πα». Λούπα δὲν ἔχουσα καὶ δὲ δικάζω. Μπορεῖ νὰ ὁ-πάρχει. Μὰ εἶναι καμὴ ζήτημα ἢ καμὴ ψεφτικόν, εἴτε γὰρ τὸ χῆρι, τοῦ κ. Ζουμπουρλίδη. Τὸν κ. Ζουμπουρ-λίδην τὸν ἀνταμώσαμε καὶ πῶς ἔπινον. Ἐγὼ λέω, παιδιά, νὰ τὸν ἀνατίσσουμε ἀπὸ δῶ καὶ ὁμπερὸς. Μὴ γυρέβετε ὄνομα πῶς κατὰ τὸν δὲ θὰ βρῇτε. Ζουμπουρλίδης! Ὁ-παιρὸς Ζουμπουρλίδης, Ζουμπουρλίδης, βλεῖ πρῶτα γὰρ καὶ Ζουμπουρλίδης ἐπιχειρηματίας. Ζουμπουρλίδης, ἀ-φαιρετικὸν οὐσιαστικόν, πᾶς βλεῖ. ἔχουμε καὶ Ζουμπουρ-λιδεύς.

3) Ἀξέταστα καὶ ἀρετέτατα ὁ Χατζηδάκης, Ἀπὸν. στὸν ΚΡΟΥΜΠΑΧΕΡ, σ. 451, 1. α' Ἐν σελ. 162 τοῦ Ταξιδίου (γρ. Ταξιδίου) γράφει ὁ κ. Ψ. ἡ βασιλεία τοῦ πατρός μᾶς. Τίχ τῆς τῆς δὲν κατὰ τὴν.

1) Μπορεῖ ὅμως νὰ εἶναι καὶ παρεπαραδόξος ὁ, πού ἀπὸ τὸ λατινικὸν τὸ ἴδιον βαστά.

2) Ἀπὸσχετα καθὼς πάντα ὁ Χατζηδάκης, Ἀπὸν. στὸν ΚΡΟΥΜΠΑΧΕΡ, 451, κατακρίνει τῆς τοὺς Παν-τέχτες, γιὰτὶ δὲν πρότεξε στήθηναικα συντρομὴ κτλ. οὔτε στὸ Δεκέμριον καὶ τὰ παρομοια. οὔτε σὲ τίποτα. — Σελ. 488, γράφει πὺς τὸ Πανεπιστήμιον ἐστὶ λέγεται, «οὐχὶ Πανεπιστήμιον». Ἀπὸσχετα καὶ ἀβάσιμα πρᾶματα. Γράφει ἀκόμη πὺς τὸ κατέχω «τίς ἔχω» θὰ τοῦ μὴδῃ νὰ τὸ πῇ ἐκάτεθα (σ. 488). Γλωσσολόγος πού τόλμη ὀνομάζει φαινόμενο φυσικὸ πού καὶ ἄλλοι μπορεῖ νάκοσῃ, ἂ δὲν ἀκούσῃς δηλαδὴ καὶ ψέει Κωμωδίας. Τὸ ξεφυλ-λίζω κάποτες τὸ βιβλίον, καὶ ὅπου τῶν ὡς, λήθια.

τερο. Καλέ, ἀνάγκη δὲν ἔχουμε ν'ἀνεβούμε στὴ σκη-
νὴ, γιὰ νὰ μᾶς ἀκούσῃ καὶ νὰ μὴν τρομάξῃ· γιὰ
τὰ προφορικά μας—καὶ προφορικά του—δὲ διαμαρ-
τυρήθηκε ποτέ του· μὰ ὡς καὶ τὰ γραφτὰ μας σή-
μερα τὰ καταπίνει νερό.

18.

Γλυκοὶ ἐπαῖνοι.

Νὰ σὰς φέρω κ' ἓνα παραδειγμα τρανό, τρανὰ
γιὰ νὰ σὰς ἀποδείξω πῶς συνηθίζουμε ὅχι μόνο
ἐμεῖς, πῶς συνηθίζει καὶ τὸ κοινόν, πῶς συνηθίζουμε
κ' οἱ ἀντίπαλοί μας, οἱ δασκάλου. Φυσικὸ νὰ συνη-
θίζουμε κιόλας. Σὰ βλέπει στὰ μάτια του κανεὶς
γλώσσα κανονικὴ τυπωμένη, μὲ γραμματικὴ πού
ξέρει σὲ τί βάση πατεῖ, στὸ τέλος θὰ συνηθίσῃ, θέ-
λοντας ἢ μὴ θέλοντας. Παρακαλῶ τοὺς κ.κ. φημε-
ριδογράφους καὶ δημοσιογράφους νὰ μὴ θαρσύνουν
πῶς ἄρτὸ πού θὰ σὰς δηγηθῶ, τὸ δηγοῦμαι γιὰ νὰ
τοὺς πειράξω. Ὑποχρεωμένοι τοὺς εἶμαι καὶ μαλι-
στα μὲ τὸ παραπάνω γιὰ τὰ καλὰ τοὺς τὰ λόγια.
Μοῦ φαίνεται πῶς τὸ τελεφεταῖο μου τὸ βιβλίον—
Ζωὴ καὶ ἀγάπη σὴ μοναξιά—εἶχε τὸ ἐπιτύχημα νὰ
μὲν προσεγγίσῃ κάτι ἄλλο πού ὁ ἀθηναῖκος ὁ τύπος
δὲ μὲν τὰ χάρισε ὡς τώρα. Δὲ μιλῶ γιὰ τὴν ἐπι-
κρίση τοῦ Ἐπισκοπικοῦ, πού εἶναι στυλίδι, κα-
μὰρι καὶ τιμὴ τῆς ζωῆς μου, τέτοιοι ἀθροῖμα νὰ
γράφουν τέτοια πράγματα γιὰ μένα. Μὰ κ' οἱ ἄλλοι
ἔχοντα σὰ νὰ φιλοτιμηθῶσαν. ποῖος νὰ μὲν πρωτο-
δροσίῃ τὴν καρδιά. Φιλῶ τὰ χέρια τῆς κ. Κ. Παρ-
ρέν, τῆς τα φιλῶ καὶ διὰ φορέε, ἀρῶ στὸ μετα-
φαστικὸ τὸ κίνημα, στήν ἄγρια τὴν ταραχὴ, τόλ-
μησε νὰ περσπιστῇ δημοτικὴ μαζί μὲ δημοτικιστά-
δες. Καὶ τώρα, στὴν «Ἐρμηνεία τῶν Κυριῶν» (ἀρ.
816, 19 τοῦ Δεκέβρι, 1904), τί ὁμορφὴ σελίδα
πού ἀφιερώνει στὸν ἔρμος κ' ἔρμος μου Πετρογιάννη!
Θὰ ξεσηκώσω μὴ δυὸ φρατούλες, μόνο καὶ μόνο
γιατὶ τὸ νομίζω σημαντικὸ γιὰ τὸ ζήτημα, σημαν-
τικὸ γιὰ τὰ ἱστορικά του, πού γραφῆκανε οἱ φρα-
τούλες ἀφ'ἑαυτοῦ. Τοὺς ἐπαίνους πού μὲν πλῆκει μέσα,
αἱ ὅς τοὺς πάρῃ πιά στὴν ψυχὴ τῆς ἡ κ. Παρρέν.
Ἐγὼ πρέπει, μαζί μὲ τὰ ἄλλα, νὰ σὰς τοὺς ἀντιγρά-
ψω καὶ δαφτούς, πού δὲν ξεχωρίζονται ἀπὸ τὴ
σειρὰ τοῦ λόγου. «Ὁ ποιητὴς καὶ ὁ ζωγράφος ἀνέ-
ρχονται μὲ τὸ ἔργον αὐτὸ τὸς ὕψηλα, ὥστε νὰ χει-
ραφετοῦν σχεδὸν τὸν γλωσσολόγον ἀπὸ τοὺς σχολα-
στικισμοὺς τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος. Ὅχι βεβαίως
ὅτι μὲ τὸ ἔργον αὐτὸ ἀνέβηκε τὰς ἀρχὰς του, ἀλλ'
οὔτε ὅτι ἀποχωρίζεται τὴν δημοτικὴν, ἢ ποῖα κα-
τήνησεν ἢ κακὴ ἐρωμένη τῆς ζωῆς του, ἀφοῦ τὸν
κάμνει νὰ παραμελῇ τὸν πενητὴν καὶ τὸν ζωγράφον,
οἱ ὅποιοι ὑπάρχουν μέσα του, διὰ νὰ τὸν μεταβιβά-
σῃ εἰς δασκαλὸν ἀχαρίστων γραμματικῶν τύπων καὶ
κανόνων. Ἀλλ' ἡ δημοτικὴ τῶν τύπων ὑπέκυψε τὴν
φορὰν αὐτὴν εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς Τέχνης καὶ ὁ
φανατισμὸς τοῦ διδασκάλου ὑπεχώρησεν ὀλίγον εἰς
τὴν καλαισθησίαν τοῦ ποιητοῦ. Καὶ παρακατῶ
«Ὅμως νομίζω ὅτι ἂν ἀντὶ νὰ ἐμμένουν εἰς μίαν
γραμματικὴν, ὑποταχθῶν γράφοντες εἰς τὰς ἀνάγκ-
ας τῆς αἰσθητικῆς τοῦ περιβάλλοντος καὶ τῆς τέ-
χνης, βεβαίως θὰ φθάσουν πολὺ ταχύτερα... Ὁ
Ῥοδινῶν ἔκαμε τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς τὸν νέον
αὐτὸν δρόμον». Στὴν Ἑστία (ἀρ. 3903, 16 τοῦ
Δεκέβρι 1904), διαβάζω πού νὰ πῆς τὰ ἴδια·
«...ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι εὐρομεν κατα-
πληκτικὴν διαφορὰν εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ ποιητῆ
τοῦ «Γουανάκου». Ἡ γλῶσσα τοῦ νέου, τερπνοτά-
του ἄλλως τε, βιβλίου τοῦ κ. Ψυχάρη εἶνε ἀπαλὴ

ἀπαλωτάτη, ἀληθινὴ δημώδης, πούθενά δὲ σχεδὸν
μὴ προσκόπτουσα θέλει καὶ εὐχαριστεῖ συνάμα». Αἱ
γλυκὰ λόγια εἶναι ἀφ'ἑαυτοῦ. Κοιτάξτε καὶ τοῦτα
πού δημοσιεφθέντες ἄλλου· «Ὁρισμένως χρειάζεται
πολλή, πάρα πολλή προκατάληψις διὰ νὰ μὴ δια-
βάσῃ κανεὶς τὸ βιβλίον τοῦ κ. Ψυχάρη ὁλόκληρον
ὅταν τὸ ἀνοίξῃ... καὶ μολοντί ἡ ἀνάγνωσις ἐπιφυ-
λάττει εἰς κάθε στιγμὴν ἐκπλήξεις, καὶ ἀνοίγει
διαρκῶς χάσματα ἀπὸ τὰ ὅποια ἐξορροῦν αἱ ἀντι-
ρήσεις καὶ αἱ ἀπορίαι, εἶνε ἐν τούτοις βέβαιον ὅτι
ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὁ συγγραφεὺς κερδίζει καὶ κα-
τακτῇ ὅπως δὴποτε μερικὰ στοιχεῖα ἐμπιστοσύνης
τὰ ὅποια τόσον ἐπιμόνως ἄλλὰ καὶ τόσον δικαίως
ἴσως τοῦ ἠρνήθησαν ὡς τώρα. Διότι ἡ μεταβολὴ
ἐν τῇ μεταξὺ εἶναι ἐπαισθητή. Ὁ κ. Ψυχάρης δὲν
εἶναι πλέον ὁ Ψυχάρης τοῦ «Ταξιδίου» οὔτε ὁ
Ψυχάρης τοῦ «Ῥωμαϊκοῦ Θεάτρου». Ὀλίγον κατ'
ὀλίγον ὑποχωρεῖ πρὸς τοὺς δρόμους τοὺς ὑποίους
τοῦ ἀνοίγει ἡ λογικὴ καὶ ἡ καλαισθησία καὶ ἡ
γλωσσικὴ διαφορὰ τοῦ μυθιστορήματος αὐτοῦ ἀπὸ
τὸ «Ταξίδιον» εἶνε τόση, ὥστε ἴσως προαναγγέλλει
τὴν ἡμέραν τῆς συνδιαλλαγῆς. Εἰς τὸν ἀγῶνα αὐτὸν
ἄλλως τε, τοῦ ὁποίου τὸ μόνον ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν
ὅτι ἐσταμάτησε διὰ τῶν ἀμφιβολιῶν τὴν πρόσδον
τῆς γλώσσης, μόνον τὸ πείσμα καὶ ὁ φανατισμὸς
τῶν ἀμαθῶν καὶ τῶν ἀνικάνων ἠμπούδον ὡς τώρα
τὴν φυσικὴν καὶ ἀναπόφευκτον συνενόησιν. Ἡδὴ
φαίνεται ὅτι τὸ πείσμα ἀρχίζει νὰ ὑποχωρῇ, καὶ ἡ
καλαισθησία νάνακτῃ τὰ δικαιώματά της. Ὁ κ.
Ψυχάρης εἰς τὸν «Ῥομινισμὸν» του δὲν εἶναι ἀμεί-
λικτος καὶ ἐγωιστὴς ὅπως ἄλλοτε, καὶ δὲν φαίνε-
ται τρέφων πρὸς τὰς δυνάμεις τοῦ τὴν ἀπεριόριστον
πεποιθῆσιν τὴν ὁποῖαν ἔτρεφον ἄλλοτε. Κἔπου δὴ
καὶ τρεῖς τύποι μᾶς καὶ τῆς κῆτης λέξεως ἀποδει-
κνύουν ὅτι ἔρχισαν αἱ ἀμφιβολίαι. Καὶ ὅπου ἀρχίζει
ἡ ἀμφιβολία, σημειοῦται ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ἀκρίβεια
ἐκ τῆς ἐρευνῆς. Καὶ στὸ τέλος· «...φαντάζομαι
δὲ ὅλους τοὺς ἀπροκαταλήπτους καὶ τοὺς ἀδιαφύ-
ρους εἰς τὰ ζητήματα αὐτὰ τοῦ σχολαστικισμοῦ
καὶ τῆς γραμματικῆς, πόσον ὠραιοτέρων ἀκρότη
ἦτο τὸ βιβλίον τοῦ κ. Ψυχάρη ἂν ἠμπορούσε νὰ
λείψῃ ὁ ἐπιλόγος καὶ ἂν ἦτο δυνατόν νὰ γείνουν
ἀκόμη εἰς τὸ καίμενον μερικαὶ ὑποχωρήσεις, ἀπὸ
ἐκεῖνας, διὰ τὰς ὁποίας φωνάζει δυνατὰ ἡ καλαι-
σθησία καὶ ἴσως ἡ λογικὴ».

19.

Ποῖος ὑποχώρησε.

Ἐγὼ τώρα, διαβάζοντας τέτοια χρυσὰ λόγια,
δὲν τὸ φαντάζεται κανένας πόσο διασκεδάζω, δὲν
εἶπα δὲ πόσο γελῶ, γιατί στάληθαι κολακίζομαι.
καμαρώνω καὶ χαίρομαι. Βλέπετε πῶς ἀλλάζει τὸ
δημόσιον, πῶς γίνεται λίγο λίγο ἡ προκατῇ· Ῥώτημα
δὲν εἶναι πῶς συνηθίζει, ἐπειδὴ ἐννοεῖται πῶς δὲν
ὑποχώρησα ἐγὼ, τὸ δημόσιον ὑποχώρησε καὶ καθὼς
πάντα δίχως νὰ τὸ καταλάβῃ! Τὸ τελεφεταῖο εἶδω
τῆς φορῆς πού σὰς ἀντιγράψω, τῆς φορῆς πού συγκρίναι τὸ
Ταξίδι καὶ τὸ Ῥωμαϊκὸ θέατρο μὲ τὴ Ζωὴ καὶ ἡ
γάλη σὴ μοναξιά, εἶναι πολὺ νόστιμο. Τἀποτέλε-
σμα πού βγήκε ἀπὸ τὸν ἀγῶνα μας, στάθηκε ὁλό-
τελα διαφορετικὸ ἀπὸ καίνο πού νομίζει ὁ ἀρθογράφος
καὶ πού τὸ νομίζει ἀπὸ καλὴ πίστη. Θαρσύνει μὲ
τὰ σωστά του πῶς μᾶς ἀνοίγει δρόμους, ἐνὼ βαδίζ-
ει στοὺς δικούς μας. Μαθαίνει, καὶ θαρσύνει πῶς
μᾶς δίνει μάθημα ἐμᾶς. Κ' ἔτσι τοῦ φάνηκε πῶς
ἀπὸ τὸ Ταξίδι ὡς τὴ Ζωὴ καὶ Ἀγάπη ἔλλαξε ἡ
γλῶσσα μου, πού τώρα ξεναντίας δασκαλίζει, ὅπως

ἐννοεῖ τὴ λέξη, πολὺ περισσότερο. Ἀλλάζει, καί, μὰ
γιὰ νὰ γίνῃ πῶς δημοτικὴ! Ἀφ'ἑαυτοῦ δὲν τὸ παρατή-
ρησε, κ' ἴσια ἴσια τὸ νὰ μὴν τὸ παρατήρησε, γιὰ
μᾶς ἔχει τὴ μεγαλύτερη σημασία. Σημαίνει πῶς
συνήθισε, γιατί πῶς ἐμεῖς δημοτικίζουμε καὶ πάμε,
δὲν εἶναι λόγια, εἶναι πράγματα. Φέτο ξαναδημο-
σιεῖται τὸ Ταξίδι μου, καὶ βιαζόμαστε νὰ τὸ ξανα-
δημοσιέψω γιὰ κάτι λόγους πού ἄλλου τοὺς ξεδιὰ-
λιστα (Ταξ.β', 20), καὶ γιὰ τὸν ἀκόλουθο, δηλαδή
γιὰ τὸν πίνακα πού βάζω στὸ τέλος, νὰ καταλο-
γίσω τοὺς ἀπειροὺς δασκαλισμοὺς τοῦ Ταξιδίου. Σὲ
κανένα μου βιβλίον δὲν μπήκανε τόσαι. Μπορεῖ νὰ
γελαστήκανε μερικοί, γιατί κάμποσες φορὲς εἶπα
πῶς ἡ γραμματικὴ τῆς δημοτικῆς πού ἀκολουθοῦσα
τότε στὸ Ταξίδι μου, εἴτανε στενὴ γραμματικὴ,
καὶ ἀλήθεια νὰ μὲ σκότωνε κανένας, ἔλλη καταλήξῃ
ἀπὸ τὸ -ου, -ου, δὲν ἤθελα στὸν ἐνιστώτα. Ὡς
καὶ τὸ ουρε, -ουρε, τὸ ἀπόρρημα μὲ -ε στὸ τέλος.
Κατάληξ -ἄμαι, -ἄμαι, στὰ συντημένα, μέτα ἡ
παθητικά, νὰ μὴν ἀκούσω! Φοβάμαι, φιλιέμαι δὲν
ἔξερ. Ὅλο φοβοῦμαι καὶ φιλιῶμαι. Καὶ τόντις
ἔπρεπε σὲ κείνα τὰ χρόνια νὰποδεχτῇ, πῶς ὅχι
μόνο ὑπάρχει γραμματικὴ τῆς δημοτικῆς, μὰ πῶς
γράφεται περίφημα ἡ δημοτικὴ ἔς εἶναι καὶ μὲ
γραμματικὴ κάπως περιορισμένη. Κατόπι, ἐπειδὴ
ἔτσι νομίζαμε—καὶ δὲν τὸ νομίζαμε ἕδικα—πῶς
θὰ πλουτίσουμε τὴ γλῶσσα, ἐξηγήσαμε μαλιστα
πολλὰς φορὲς καὶ τὸ γιατί καὶ τὸν τρόπο, κατόπι
παραδεχτήκαμε δημοτικὴ πολυτυπία. Δὲν ἔρχισε
τὸ καινούριον μᾶς τὸ σύστημα μὲ τὴ Ζωὴ καὶ Ἀγά-
πη· ἔρχισε μὲ τὸ Ὀϊαρο τοῦ Γιαννίρη, ξακολούθησε
μὲ τὸ Γουανάκο, τὸν Κυρούλη καὶ ὅλα τὰ ἄλλα. Θὰ
τὸ ξετάσουμε τὸ ζήτημα καὶ παρακάτω. Ἀνάγκη
καμὰ δὲ βλέπαμε νὰ κρῖνουμε τοὺς θησαυροὺς
μας. Ἀφ'ἑαυτοῦ δὲ πῶς ὅμως πῶς ὑποχωρήσαμε ὑπο-
χωρήσαμε τὸ πολὺ πολὺ στὸ λάο. Κι ἀκόμη λιγώ-
τερο ἢ πῶς στὸ Ταξίδι δὲν ἔχει δασκαλισμοὺς·
ἔχει ὡς καὶ στὸ τυπικόν· τότες ἔγραφα μιμοῦμαι καὶ
μιμοῦνται, παίρνοντας βάση στὸ φοβοῦμαι καὶ φο-
βοῦνται, ἐνὼ τώρα τὸ γράφω ἀκόμη πῶς δημοτικὰ
μιμῶμαι καὶ μιμῶνται. Θὰ δῇτε καὶ θὰπρόσσετε.
Τὰ μαγάρια δὲν τελεφεταῖα μαγάρια νὰ τὰ πῶ-
δεῖτε καὶ ἀνέκα προσπάθησα νὰ τὰ κάμω φοριώ-
ματα. (Ταξ.α', 15=Ταξ.β', 38). Δὲν ἔλεγα ὁ πτό-
πιος, ἔλεγα ὁ ἐπιτόπιος! Γενικὴ πλ. τῶ ὁραγίδω, πού
νὰ τὴ σηκώσῃ τὸ χεῖρά μου! Τὸ γίριζα σιούς ὁρα-
γιάδες (Ταξ.α', 78=Ταξ.β', 88). Καμαρώστε, σὰς
παρακαλῶ, καὶ τὸ παινεμένο μου ἐκεῖνο, τὴ γλυκύ-
τητα, τὴν καλλονὴ τοῦ βίου (!), πού σήμερα τοῦ ἔ-
δωσα δρόμο καὶ ἀκρότη, τρέχει (Ταξ.α', 2=Ταξ.β',
28). Θυμηθῆτε καὶ τὰ ἴδια ἱερὰ τῆς ἱστορίας μεγα-
λεῖα (Ταξ.α', 17=Ταξ.β', 40), πού ἀρχαῖον δὲν
εἶναι σὰν τὸ πρῶτον, μὰ πού δὲ θὰπαντήσετε τί-
ποτα παρόμοιον στὴ Ζωὴ καὶ Ἀγάπη, καὶ δὲν τὸ
διόρθωσα, γιὰ νὰ φαίνεται κάπου κάπου ἡ διαφορὰ
μεταξὺ 1888 καὶ 1905. Σωπαίνω πιά γιὰ τοὺς ἄλ-
λους δασκαλισμούς, τὸ χωρίο—καὶ τὸ ἄλλας, ἀντὶς
ἀλάτι, τάχα γιατί λέμε καὶ κοῦας! Ἀπὸ ὁ Γραικὸς
ἐκεῖνος, ἀπὸ ὁ Γραικὸς καὶ τὰ γραικικά, πού δὲν
τὸ βαρύνωσα νὰ τὰ κάμω ὁμαλικά, Ῥωμισοῦνη
καὶ Ῥωμῖος! Σ' ἓνα μέρος, ὅταν κοιτάξετε τὸν πί-
νακα καὶ συγκρίνετε, θὰ ᾤρετε καὶ τὸ λαθὸς ἀφιο-
ρένητη, λάθος, ἀφοῦ τὸ δικό μας τὸ ἀφίος δὲν ἔχει
πιά τέτοιο νόημα. Φανταστῆτε ὅμως νὰ τῶπλαθα
τότες ἰδιορένητη, πού εἶναι καὶ τὸ σωστό, πού ἀ-
μέσως λέει ἐκεῖνο πού θίλει νὰ πῇ. Θὰ τρομάξω,
ἐπειδὴ λέξη δὲν ἀποκοτοῦσα νὰ φτείσω ἢ νὰ συν-
τακίσω—καὶ θαρσύνω πῶς στὴ Ζωὴ καὶ Ἀγάπη μῆτε
λογαριάζονται οἱ λέξεις οἱ καινούριες.

(Ἀκολουθεῖ)